

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів розвитку інформатизації освіти є нові комп'ютерні технології. Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок – помітні переваги цих технологій, котрі зумовили необхідність їх застосування у галузі дошкільної освіти.

Комп'ютерні технології – це технології навчання із використанням комп'ютера, його програмного забезпечення та мультимедійних засобів, які розв'язують такі дидактичні завдання, без яких використання комп'ютера недостатньо ефективне. Комп'ютер, як інструмент для обробки інформації, може служити і потужним технічним засобом навчання і відігравати роль незамінного помічника у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні можливості комп'ютерних технологій виводять підростаючу особистість за межі визначеного культурного ареалу, привносять еталони інших культур [6, с. 501].

Особливо непокоїть психолого-педагогічну науку можливий деструктивний вплив комп'ютерних технологій на підростаючу особистість, чия психіка тільки формується і є вкрай чутливою до будь-яких впливів ззовні.

Проблема використання сучасних комп'ютерних технологій у педагогічному процесі, висвітлена в роботах учених (Р. Вільямса, Б. Гершунського, В. Глушкова, А. Єршова, К. Маклін, Ю. Машбиця, С. Пейперта, Є. Полат та ін.). Науковці стверджують, що впровадження комп'ютерних технологій у практику навчання є однією з форм підвищення ефективності навчального процесу.

Психолого-педагогічні аспекти комп'ютеризації педагогічного процесу розкриті в наукових доробках вчених (П. Гальперіна, Б. Гершунського, М. Ігнатенка, Ю. Машбиця, В. Монахова, П. Підкасистого, З. Слєпканя, Н. Талізінї, О. Тихомирова та ін.).

Технології комп'ютеризованого навчання досліджували вчені (А. Ашерів, А. Довгялло, О. Савельєв, О. Молибг та зарубіжні – Г. Клейман, Н. Краудер, С. Пейперт, В. Скіннер) [5, с. 404].

Проблемою розробки й використання комп'ютерних технологій навчання займалися вчені (Н. Апатова, А. Верлань, М. Головань, А. Гуржій, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Іваськів, В. Лапінський, В. Мадзігон, Д. Матро, Н. Морзе, С. Раков, Ю. Рамський, І. Роберт, П. Ротаєнко, В. Руденко, М. Семко, О. Християнінов).

Сьогодні комп'ютерні технології навчання є тим сучасним способом передачі знань, що відповідає якісно новому змісту навчання й розвитку дитини. Цей спосіб дозволяє дитині з інтересом навчатися, знаходити джерела інформації, виховувати самостійність і відповідальність при одержанні нових знань, розвивати дисципліну інтелектуальної діяльності [5, с. 404].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В реаліях сьогодення вкрай важливо, з одного боку, щоб дитина-дошкільник під час освоєння комп'ютерних технологій навчання отримала глибокі знання, соціалізувалася. З іншого, виникла нагальна проблема педагогічного, психологічного, культурологічного захисту особистості дитини від надлишкових, деструктивних та руйнівних впливів ІКТ.

Саме тому останнім часом багато вчених – соціологів, культурологів, педагогів, психологів, медичних працівників – цікавляться цією проблемою та аналізують вплив комп'ютерних технологій на процес становлення дітей дошкільного віку.

Метою статті є висвітлення перспективи використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі дошкільної установи та особливості їх впливу на становлення особистості дитини-дошкільника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спілкування з комп'ютером викликає в дітей жвавий інтерес, спочатку як ігрова діяльність, а потім і як навчальна. Цей інтерес лежить в основі формування таких важливих структур, як пізнавальна мотивація, довільні пам'ять й увага, адже саме ці якості забезпечують психологічну готовність дитини до навчання в школі.

Педіатр з університету Вейна - Сяомін Лі і психолог з університету Огайо - Меліса Аткинс дійшли висновку, що дошкільники, які користуються комп'ютером, краще підготовлені до одержання середньої освіти. Як з'ясувалося, малолітні комп'ютерщики набагато успішніше проходять тести на підготовку до школи в порівнянні з їхніми однолітками. У той же час, відеоігри не справляють подібного позитивного впливу на розвиток пізнавальних здібностей дітей, так як робота з персональним комп'ютером.

Однак, крім ігор, дошкільники, наслідуючи батьків, намагаються на комп'ютері ще й працювати: вони друкують, малюють, пробують користуватися різними пристроями та програмами. Використання комп'ютера поліпшує дитячі моторні навички й здібності щодо мови, допомагає розпізнавати цифри та літери.

Комп'ютеризація, що поступово проникає практично в усі сфери життя й діяльності сучасної людини, вносить свої корективи й у підходи до виховання дітей дошкільного віку.

Вітчизняні та закордонні дослідження з використання комп'ютера в дошкільних навчальних закладах переконливо доводять не тільки можливість, але й доцільність використання комп'ютера, а, також визначають особливу його роль в розвитку інтелекту і особистості дитини у цілому (С. Новосьолова, Г.Петку, І. Пашеліте, С. Пейперт, Б. Хантер й ін.).

Система виховання до недавнього часу не ставила перед собою мету підготовки дітей в процесі взаємодії з усіма ЗМІ. В умовах сьогодення,

оволодіння дитиною вмінням використовувати пізнавальний та інший потенціал ЗМІ, набуває великого значення. Виходячи з цього, особливим аспектом соціального виховання стає так зване медіа-навчання. Медіа-навчання чи медіаосвіта (з лат. *media* – засоби) – вивчення вихованцями закономірностей комп'ютерних технологій. Його завдання: підготувати дітей до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття інформації (навчити дитину розуміти її – «декодувати» повідомлення, критично оцінювати їх якість), усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, оволодіння засобами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів. Створення системи медіа-навчання – це процес довготривалий, який має високу собівартість [4, с. 68 – 75].

Починаючи з 60-х років, у провідних країнах світу (Великобританія, США, Канада, Австралія, Франція та ін.) в педагогічній науці був сформований спеціальний напрям – медіаосвіта, який допомагає дітям й дорослим адаптуватися до світу медіакультури, засвоїти мову комп'ютерних технологій, навчитися аналізувати медіатексти. В канадській провінції Онтаріо з 1987 р. медіаосвіта є обов'язковим навчальним предметом у школах, в Австралії з 1990 р. ця дисципліна впроваджена в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів [9]. У 1973 році були теоретично обґрунтовані основні принципи медіаосвіти в Австрії. На практиці педагоги використовують комп'ютерні технології як засіб навчання, який залежить від їхніх побажань. Наприкінці 60-х років ХХ ст. німецькі педагоги дійшли висновку, що КТ мають бути не тільки засобом навчання, але й об'єктом вивчення. Якщо освіта спрямована на розвиток індивідуальності дитини, то медіаосвіта – на підготовку індивіда до прийняття соціально важливих рішень на основі аналізу повідомлень із КТ. У 80-ті роки виникла медіаосвіта в Англії, завдяки працям Л. Мастермана. Він вважає, що медіаосвіта покликана навчити дітей відповідати на запитання пов'язані із КТ. З 1987 року початкові школи Італії працюють за програмами зображувального мистецтва, музичної освіти, в яких враховані цілі й завдання медіаосвіти. Головна мета медіаосвіти спрямована на

формування у дітей вміння розуміти невербальну інформацію. Витоки медіаосвіти в Росії відстежуються ще на початку 20-х років, коли з'явилися перші кіноклуби й стрімкого розвитку набула дитяча журналістика [3, с 89 – 98].

Інформаційний потік здійснює вплив на формування системи знань й емоційну сферу сприйняття дитини, тому необхідно широко використовувати інформацію із комп'ютера в навчанні. Уміння аналізувати інформацію, виокремлювати головне в інформаційному повідомленні, розуміти спрямування комунікації, прихований зміст повідомлень є необхідними на всіх етапах навчання.

У дошкільному віці дитина діє за типовими соціальними моделями на основі власних почуттів та переживань. Але життєвий досвід дитини обмежений, вона володіє елементарними знаннями про життя, про свої можливості, права та обов'язки, про сферу людських стосунків. Для соціального становлення дошкільника необхідно створити соціальне середовище, що сприяє засвоєнню системи цінностей, входженню в систему соціальних зв'язків, а отже, таким чином закладаються основи соціальної компетентності [8, с. 250].

Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» відкриває перед дитиною світ через освоєння чотирьох сфер життя – Природи, Культури, Людей, Власного «Я»; формує цілісну картину світу; виховує ціннісне ставлення до довкілля та самої себе; сприяє реалізації дитиною свого фізичного, соціально-морального, емоційно-ціннісного, пізнавального, мовленнєвого, художньо-естетичного та креативного потенціалів [1, с. 5].

Основною метою використання комп'ютера в дошкільній установі слід вважати всебічний розвиток дитини, підготовку її до життя й діяльності в «комп'ютерній дійсності», тобто формування у неї позитивного емоційного ставлення до комп'ютера, сприйняття його як помічника в різних видах діяльності, розуміння його призначення й можливостей для досягнення поставленої мети. Адаптація до комп'ютерного світу не тільки полегшить

дитині входження в доросле життя, але й буде сприяти ефективності навчання за допомогою комп'ютера й використання його в ігровій діяльності.

Інтерес до комп'ютера у дітей старшого дошкільного віку проявляється в стійкому позитивному ставленні до нього, у бажанні і прагненні діяти з ним, у перевазі цього виду діяльності іншим видам. Розвиток дітей в умовах взаємодії з комп'ютером ґрунтується на створенні в них відповідних мотиваційних установок, на зміні (при необхідності) характеру і обсягу завдань, на забезпеченні активності в роботі з комп'ютером, в ході якої діти поступово стають суб'єктами діяльності. А все це веде до усвідомлення дитиною своїх можливостей, свого зростання, збільшення самостійності в спілкуванні з комп'ютером і, як наслідок – до вирішення основного завдання – розвитку особистості, адаптованої до «комп'ютерної діяльності».

Спілкування дітей дошкільного віку з комп'ютером починається з комп'ютерних ігор, ретельно підібраних з урахуванням віку й навчальної спрямованості.

Однією з найважливіших функцій комп'ютерних ігор є навчальна. Комп'ютерні ігри створені так, що дитина може собі уявити окреме поняття або конкретну ситуацію, а одержати узагальнене поняття про всі схожі предмети або ситуації. У такий спосіб у дитини розвиваються такі важливі операції мислення як узагальнення і класифікація. Під час гри на комп'ютері, дитина рано починає розуміти, що предмети на екрані - це не реальні речі, а тільки знаки цих реальних речей. Таким чином, у дітей починає розвиватися так звана знакова функція свідомості, тобто розуміння того, що є кілька рівнів навколишнього середовища - це й реальні речі, і картинки, схеми, слова або числа.

Під час комп'ютерних занять у дітей поліпшуються пам'ять і увага. Діти в ранньому віці мають мимовільну увагу, тобто вони не можуть усвідомлено намагатися запам'ятати той або той матеріал. Дитина мимоволі звертає увагу на навчальний матеріал якщо він є яскравим й цікавим.

Заняття дітей на комп'ютері мають велике значення не тільки для розвитку інтелекту, але й для розвитку їхньої моторики. У будь-яких іграх, від

найпростіших до складних, дітям необхідно вчитися натискати пальцями на певні клавіші, що розвиває дрібну моторику.

Учені зазначають, що чим більше ми робимо дрібних і складних рухів пальцями, тим більше ділянок мозку включається в роботу. Як і руки, очі також широко представлені в корі головного мозку. Чим уважніше ми вдивляємося в те, над чим працюємо, тим ефективнішим буде процес запам'ятовування. Ось чому так важливо формувати моторну координацію і координацію спільної діяльності зорового й моторного аналізаторів, що з успіхом досягається на заняттях, де діти працюють з комп'ютером.

Дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених (Т. Бабакова, І. Васильєва, Ю. Горвіц, Б. Хантер та ін.) свідчать, що використання комп'ютера в дошкільному віці можливе і необхідне, воно сприяє підвищенню інтересу до навчання, його ефективності, розвиває дитину всебічно.

Водночас, існують альтернативні думки щодо використання комп'ютера в дошкільному віці. Учені стверджують про шкоду, якої завдає комп'ютер інтелекту дитини, оскільки в основі комп'ютерних ігор закладено моторні реакції, а не свідомі психічні діяльності. У маленьких комп'ютерних гравців, на відміну від тих, хто малює, ліпить, моделює з натуральних предметів значно гірше розвиваються лобові частини мозку, які регулюють самоконтроль, удосконалюють пам'ять, сприяють накопиченню знань, тобто відповідають за інтелектуальний розвиток. Попри все, слід враховувати, що комп'ютер шкодить фізичному розвитку дитини, оскільки є джерелом електромагнітних коливань.

У процесі засвоєння й використання комп'ютера в психіці дітей дошкільного віку виникає низка змін як позитивного, так і негативного характеру. Серед них найбільш істотними для дітей дошкільного віку є адинамія, порушення спілкування, формалізація знань.

Крім цих загальних наслідків є й один специфічний. Як зазначається в дослідженнях інформаційно-психологічної безпеки, за умови доступу в глобальну комп'ютерну мережу Інтернет у користувачів подекуди виникає, так званий синдром, Інтернет-залежності, що виражається насамперед в

абсолютній «поглиненості» інформаційним, комунікативним, ігровим видами діяльності в Мережі Інтернет.

Культурними формами становлення особистості в процесі виховання й освіти є, поряд з дитячими іграми, комп'ютерні технології. Це – не просто те, чим діти бавляться і чим їх забавляють. Це історично вироблені культурні форми становлення й розвитку дитячої свідомості. Комп'ютерні технології формують віртуальний світ підростаючого покоління, де уявне, створене фантазією і виражене символічною комп'ютерною мовою, засвоюється і переживається як справжнє, де боротьба комп'ютерно персоніфікованих сил добра і зла, правди і кривди, любові і відрази сприймається «правдиво». Загальновідомо, що від народження діти не володіють здатністю критично мислити. Її необхідно формувати протягом тривалого періоду. Всі події та все, що оточує особистість, стає звичне, сприймається як норма. Це пов'язано із недостатнім життєвим досвідом. Жорстокі комп'ютерні ігри формують відповідні характери [7, с. 14].

Отже, комп'ютер є формотворенням здатності пережити уявне як справжнє, як засіб засвоєння і перетворення в «неорганічну природу» людського в людині і першопочатків моральності, людських почуттів і моральних переживань, власне того, що зветься сумлінням.

У нашій країні процес комп'ютеризації навчання та виховання розпочався нещодавно. Це пов'язане з появою комп'ютерів нового покоління і масовим впровадженням їх у дошкільні та навчальні заклади різних типів і рівнів акредитації.

Психологи-дослідники вважають, що комп'ютерні технології дають молодому поколінню більше можливості для активного розрядження, ніж пасивне вбирання емоційних вражень біля екрана телевізора. Між тим науковці довели, що у великих дозах комп'ютерні технології приводять до накопичення хронічного стресу з усіма негативними для організму дітей наслідками [2, с. 111].

Під час тривалого перебування за комп'ютером, підростаюче покоління піддається таким головним факторам ризику, як:

- втома очей від мерехтіння зображення на екрані;
- тривала статична робоча поза користувача;
- психологічна втома від невідповідного оформлення та освітлення приміщення;
- термін перебування користувача за комп'ютером;

- втома через неправильне ергономічне оформлення та психологічний вміст програмного забезпечення;

- стреси, що виникають через застосування комп'ютерів;

- у взаєминах з людьми, що їх оточують, іншими поглядами на світ в цілому.

Комп'ютерні технології – є потужним інструментом впливу на становлення особистості. Підростаюче покоління ХХІ століття, яке не володіє комп'ютерною технікою, можна порівняти з особистістю минулого століття, яке не вміє, ні читати, ні писати. Використання комп'ютерних технологій в освітньому просторі – це не примха. Це жорстка вимога сьогодення. В глобалізованому інформаційному світі ми не отримуємо високих результатів і не зможемо бути конкурентоспроможними, якщо молоде покоління не володіє цією ефективною зброєю.

Треба зауважити, що повноцінній соціалізації особистості дитини-дошкільника загрожує саме надмірне захоплення комп'ютерними технологіями, незалежно від того, чи є вже залежність, чи її немає. Тому можливі небажані наслідки взаємодії дітей з комп'ютерними технологіями слід враховувати з самого початку їх знайомства з ними. Проте відгороджувати дітей від цих технологій – це неприпустима помилка, оскільки вони є частиною майбутнього. По – перше, це загальмує освіту, по – друге, знизить соціальний статус, призведе до втрати особистісного «Я» серед ровесників.

Процес комп'ютеризації за своїми функціями та структурою близький до педагогічного процесу ДНЗ. Вважаємо, що при певних умовах формувальний

ефект впливу комп'ютерних технологій на становлення особистості дитини-дошкільника може бути підсилений і, відповідно, стати соціально ціннісним і особистісно визначальним.

Використання комп'ютерних технологій в педагогічному процесі ДНЗ позитивно впливає на становлення дитини-дошкільника. Тож комп'ютер має входити в життя молодого покоління через гру, конструювання, художню творчість та інші види символіко-моделювальної діяльності. Як показують дослідження Л. Венгера, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, М. Поддякова, у дитини до п'яти років повністю розвивається символічна функція наочно-образного мислення, що є основним показником рівня розумового розвитку дитини в цьому віці. Тому, у дошкільних навчальних закладах комп'ютерні програми для ігор і занять використовуються з п'яти років. Основними завданнями для педагогів є: формування у дітей елементарних уявлень про комп'ютер як сучасний технічний засіб, можливостями його використання в різних сферах життя; озброєння початковими знаннями, уміннями та навичками самостійного володіння комп'ютером для ознайомлення з довкіллям, конструювання, малювання, експериментування тощо; сприяння розвитку передумов теоретичного мислення та інтересу до дій з комп'ютерною технікою (витяг з методичного листа МОНУ «Організація та зміст навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах» № 1/9-306 від 06.06.05р.)[1, с. 5].

Використання комп'ютерних технологій активізує пізнавальну активність та розвиває самостійність, створює умови для продуктивної діяльності дитини, сприяє розвитку наочно-образного мислення дитини старшого дошкільного віку. Як показали дослідження, особливо успішно формуються за допомогою комп'ютерних технологій спеціальні якості мислення - динамічні просторові уявлення, що розвивають символічні функції наочно-образного мислення.

Практика використання комп'ютера в дошкільному навчальному закладі показує, що у дитини, яка оволоділа елементарною комп'ютерною грамотою добре розвинуті уява, пам'ять, мислення.

Опановуючи комп'ютерні технології, у дитини формуються передумови теоретичного мислення, що характеризуються усвідомленим вибором способу дії для розв'язання поставленого завдання.

Висновки з даного дослідження. Відтак, слід стверджувати, що комп'ютер в дошкільному навчальному закладі можна розглядати як сучасний засіб діяльності дитини старшого дошкільного віку. Введення його у систему дидактичних засобів можна вважати істотним фактором збагачення інтелектуального, естетичного, морального і фізичного розвитку дитини, розвитку творчих здібностей та формування особистості. Ідея виховання молодого покоління підготовленого до роботи з комп'ютером – важлива перспективна як для розвитку суспільства в цілому, так і для покоління, що зростає

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку планується провести у напрямі розробки й теоретичного обґрунтування інтегрованої моделі впливу комп'ютерних технологій на процес становлення особистості дитини-дошкільника.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – 2-ге вид., випр. – К.: Світоч, 2008. – 430 с.
2. Бовть О.Б. Комп'ютерні ігри та дитяча агресивність: випадковий взаємозв'язок чи прикра закономірність? // О.Б. Бовть / Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1-2. – С.110-116.
3. Бондаренко Е. А. Состояние медиаобразования в мире // Е. А. Бондаренко, А. А. Журин / Педагогика. – № 1, 2002. – С. 88–98.
4. Новикова А. А. Медиаобразование в США: проблемы и тенденции // А. А. Новикова / Педагогика. – 2000. – № 3. – С. 68–75.
5. Олійник Ю. І. Способи використання інформаційних комп'ютерних технологій у підготовці фахівців галузі дошкільної освіти / Олійник Ю. І. // зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – Вип. 51. – С. 403–408.
6. Орлова Т.В. Історія сучасного світу (XV– XX століття) / Т. В. Орлова. – К.: Вікар, 2007.– 552с.

7. Сарапулова Є. Чим шкідливі “Том і Джеррі”? // Є. Сарапулова / Дошкільне виховання. – 2001. – № 1. – С.13-14.

8. Усик О. Соціальна компетенція дітей старшого дошкільного віку / Теоретичний аспект / О. Усик // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав – Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 14. – 345 с.

9. Kubey R. Obstacles to the development of media education in the United States / R. Kubey // Journal of communication. 1998. Winter. – 58 p.

***Семчук Світлана Іванівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, докторант.*